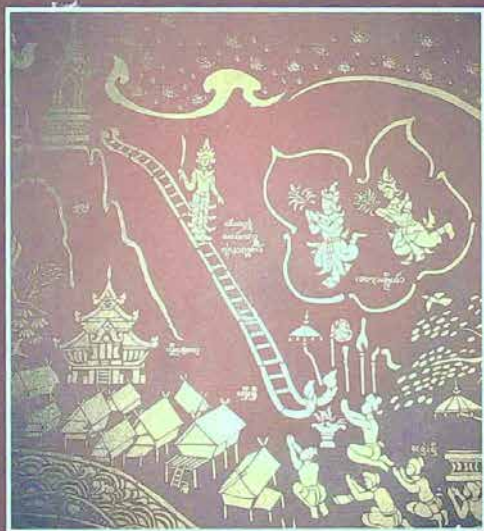

ประชุมพงศาวดารฉบับราชฉกรร

พื้นเมืองเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ
สร้อยดี อ่องสกุล ปรีวรรต ตรวจสอบ และวิเคราะห์

[illegible]

จิตรกรรมฝาผนังวัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่

ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี

พื้นเมืองเชียงใหม่

สร้อยดี อ่องสกุล ปรีวรรต

ตรวจสอบ และวิเคราะห์

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ

โครงการหนังสือวิชาการในเครือ ออมรินทร์

เสนอผลงานทางวิชาการ

ชุด ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี

ภาคที่ ๔

พื้นเมืองเชียงใหม่

สรวิศ อ่องสกุล ปวีรรต

ตรวจสอบ และวิเคราะห์

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 974-272-661-2

พิมพ์ครั้งแรก สำนักพิมพ์อมรินทร์ เมษายน ๒๕๔๖

ราคา ๒๘๔ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของศูนย์ข้อมูลอมรินทร์

สรวิศ อ่องสกุล

พื้นเมืองเชียงใหม่ / สรวิศ อ่องสกุล : ปวีรรต ตรวจสอบ และวิเคราะห์,

นิธิ เอียวศรีวงศ์ บรรณาธิการ — กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2546

(18), 344 หน้า. (ชุดประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี ภาคที่ 4)

1. ไทย--ประวัติศาสตร์--ล้านนา. 2. เชียงแสน--ประวัติศาสตร์. 3. เชียงแสน--การเมืองการปกครอง. I. นิธิ เอียวศรีวงศ์, บรรณาธิการ. II. ชื่อชุด.

959.302 พ73

DBC 959.302

ISBN 974-272-661-2

เจ้าของ ผู้พิมพ์/ผู้โฆษณา บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) กรรมการผู้จัดการสายธุรกิจสำนักพิมพ์และบรรณาธิการอำนวยการ สุภาวดี โกมารทัต รองกรรมการผู้จัดการในฝ่ายการตลาดและประชาสัมพันธ์ ระวีณ ลูทกะพันธ์ บรรณาธิการสำนักพิมพ์ มงเทร่า วงศ์ระอุ่ม ผู้จัดการฝ่ายการผลิต ชีระพร แสงเงิน ศิลปกรรม เอกจิตร โพธิ์ปลั่ง พิสูจน์อักษร สุนทรีย์ ไกรวิจิตร คอมพิวเตอร์ นงนุช ศิริสุขไชย ทอมเพียว วรณทอง, วันเทพ ไซโยนฤทัย สุวิญญา ลายโต ประสานงานการผลิต บรม คมเวช สำนักงาน บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๗/๔-๔๘ ถนนเอกอุอมรินทร์ แขวงเอกอุอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๓๕-๐๒๘๖ ต่อ ๕๗๐๑ โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๘๗๕๖, ๐-๒๕๓๕-๘๖๕๕ E-mail: info@amarin.co.th Homepage: <http://www.amarin.co.th>

แยกสีและพิมพ์ที่ สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตคลองเต้ กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๔๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๒๗๕๒, ๐-๒๕๓๕-๑๓๕๕ จัดจำหน่ายทั่วประเทศโดย บริษัทอมรินทร์ปริ้นท์เซ็นเตอร์ จำกัด ๖๕/๖๐-๖๒ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตคลองเต้ กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๔๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๕๓๕-๑๓๕๒, ๐-๒๕๓๕-๑๓๕๕ Homepage: <http://www.asin.com>

คำชี้แจง

เอกสารชุดสำคัญและมีคุณค่าสำหรับไทยคดีศึกษา คือ ชุดประชุมพงศาวดาร เริ่มพิมพ์ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๔๕๗ โดยพระดำริริเริ่มของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อทรงดำรงตำแหน่งกรมสมุหปาทิกของหอพระสมุดวชิรญาณ หนังสือชุดนี้ได้รวบรวมพิมพ์เอกสารชั้นต้นและเอกสารสำคัญออกเผยแพร่ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าของผู้ใฝ่ใจศึกษาประวัติศาสตร์ไทย แต่ก็มีคุณค่าสำหรับการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของไทยด้านต่างๆ ด้วย นับว่าได้ทรงเริ่มต้นงานที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อไทยคดีศึกษาสืบมา

ด้วยข้อจำกัดหลายประการซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงชี้แจงไว้ในคำนำหนังสือฉบับนั้นบ้างแล้ว การพิมพ์เอกสารเหล่านี้ย่อมมีข้อบกพร่องบ้าง อย่างไรก็ดี แม้หนังสือชุดนี้จะถูกพิมพ์ซ้ำอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา ครบทั้งชุดบ้าง พิมพ์ปลิกๆเป็นบางภาคบ้างก็ตาม แต่ก็ไม่มี การปรับปรุงคุณภาพของเอกสารเลย เช่น ไม่มีแม้แต่การทำดัชนีค้นคำ หายเรื่องเสริมเข้าไปเพื่อสะดวกแก่การใช้ นอกจากนี้ไม่มีการนำกลับไปตรวจสอบกับต้นฉบับจริงเพื่อความถูกต้อง แม้ว่าในบางกรณีได้พบต้นฉบับเป็นหลายสำนวนมากกว่าเมื่อครั้งที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสโปรดให้นำไปพิมพ์ก็ตาม ก็ไม่มีการนำเอาต้นฉบับหลายสำนวนเหล่านั้นมาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อสร้างฉบับเดิมแท้ขึ้นมา พร้อมทั้งคำอธิบายกระบวนการศึกษาและเชิงอรรถชี้ข้อต่างของแต่ละสำนวน หนังสือชุดที่เป็นประหนึ่งอนุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงถูกพิมพ์ซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยไม่มีการปรับปรุงคุณภาพให้สูงขึ้นเพื่อสนองตอบพระดำริอันมีคุณค่าของพระองค์ท่านแต่อย่างใด

ไม่เฉพาะแต่หนังสือชุดสำคัญนี้เท่านั้นที่ขาดความพิถีพิถันในการรักษาความเที่ยงตรงกับต้นฉบับ อันที่จริงแล้วเอกสารที่มีความสำคัญในไทยคดีศึกษาจำนวนมากที่พิมพ์ขึ้นก็มักไม่ค่อยพิถีพิถันกับความเที่ยงตรงและการตรวจสอบต้นฉบับอย่างละเอียดเช่นกัน ทั้ๆที่ไทยคดีศึกษาในเมืองไทยได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางและก้าวหน้าไปไกลมากแล้วก็ตาม คุณภาพของการพิมพ์เอกสารชั้นต้นเผยแพร่ก็ไม่ดีไปกว่าเมื่อครั้งหอพระสมุดวชิรญาณพิมพ์เกือบศตวรรษมาแล้วเลย

คุณภาพของเครื่องมือในการศึกษามีความสำคัญต่อคุณภาพของการศึกษาอย่างปฏิเสธไม่ได้ พวกเราบางคนที่กำลังล่อเรื่องนี้จะได้ปรึกษากับคุณชูเกียรติ อุทกะพันธุ์ ที่จะให้ทางบริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ลงทุนกับต้นฉบับเอกสารให้มากกว่าที่สำนักพิมพ์ทั่วไปกระทำกัน โดยจะติดต่อนักวิชาการในสถาบันต่างๆที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมที่จะเป็นบ.ก.ของเอกสารเรื่องที่จะพิมพ์ รับทำหน้าทับบ.ก.ของเอกสารทางอมรินทร์รับจะช่วยค่าใช้จ่ายในการนี้ นับตั้งแต่การถ่ายไมโครฟิล์มหรือสำเนาเอกสารด้วยวิธีอื่น เพื่อให้บ.ก.สามารถตรวจสอบเอกสารชั้นต้นได้สะดวกหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆที่จำเป็นในการทำงาน เมื่อได้ต้นฉบับที่มีคุณภาพแล้วจึงจะพิมพ์ออกเผยแพร่

พวกเราและบริษัทอมรินทร์ฯ ได้ตั้งกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งเพื่อดำเนินการเรื่องนี้โดยตรง มีท่านอาจารย์เอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นประธาน และมีกรรมการคือ อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ คุณชูเกียรติ อุทกะพันธุ์ และข้าพเจ้า โดยมีคุณสมรรถ เรื่องณรงค์ เป็นเลขานุการ

คณะกรรมการคิดจะพิมพ์เอกสารอันมีคุณค่าและประโยชน์ต่อไทยคดีศึกษาออกเผยแพร่ โดยรวมไว้เป็นชุดเดียวกัน แบ่งออกเป็นหลายภาค เลียนอย่างพระตำราของสมเด็จพระยาตำราภานุภาพ เพราะคณะกรรมการเห็นว่า หนทางที่จะแสดงความเคารพยกย่องนักปราชญ์ไทยท่านนี้

อย่างสร้างสรรค์ ก็คือการนำเอาพระดำริหรือสิ่งที่ทรงริเริ่มไว้แล้วมาสานต่อ ให้มีคุณภาพสูงขึ้นไปอีก เป็นการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ แก่สังคมจากมรดกของท่านแต่ก่อน ซึ่งแตกต่างจากการเอาท่านแต่ก่อนมาเป็นเครื่องมือครอบงำสังคมในปัจจุบัน

คณะกรรมการได้มอบหมายให้ข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการของหนังสือชุดนี้ และได้ตั้งชื่อชุดไว้ว่า **ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี** โดยข้าพเจ้ามีหน้าที่ในการคัดสรรเอกสารที่เห็นสมควรพิมพ์เผยแพร่ หรือเอกสารที่ควรปรับปรุง พิมพ์ขึ้นใหม่ ตลอดจนนักวิชาการที่เหมาะสมจะทำหน้าที่บรรณาธิการให้แก่เอกสารนั้นๆ เสนอต่อคณะกรรมการพิจารณา โดยอาศัยคุณประโยชน์ที่พึงได้แก่ไทยคดีศึกษาเป็นเกณฑ์ คณะกรรมการได้ทยอยอนุมัติเอกสารที่อยู่ในข่ายเรื่อยมา ในขณะที่ได้ติดต่อให้นักวิชาการซึ่งได้เลือกไว้แล้วทยอยกันผลิตงานออกมาตามลำดับ บัดนี้ก็พร้อมจะทยอยผลิตหนังสือชุด **ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี** นับตั้งแต่ภาคที่ ๑ ออกสู่สาธารณชนได้แล้ว

คณะกรรมการและบริษัทอมรินทร์ฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานในชุด **ประชุมพงศาวดารฉบับราชบุรี** จะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการไทยคดีศึกษา และสาธารณชนทั่วไป ในขณะเดียวกันหนังสือในชุดนี้ก็จะเป็นการเริ่มต้นสร้างมาตรฐานระดับสากลของต้นฉบับและการพิมพ์เอกสารสำคัญทางวิชาการในประเทศไทยต่อไปในภายหน้าด้วย

นายนิธิ เอียวศรีวงศ์

๕ เมษายน ๒๕๓๙

คำนำของผู้ปริวรรต

หนังสือเรื่อง "พื้นเมืองเชียงแสน" เป็นผลงานการปริวรรตจากคัมภีร์ไบลานสามเรื่อง ซึ่งมีที่มาจากแหล่งต่างกัน ทั้งนี้เพราะคัมภีร์ที่ใช้ศึกษาได้รับการเก็บรักษาไว้หลายแหล่ง และหลักการปริวรรตของข้าพเจ้านั้น จำเป็นต้องคัดเลือกคัมภีร์ไบลานฉบับที่ดีที่สุด ข้าพเจ้าจึงใช้เวลาหลายปีต่อการอ่านสำรวจและเปรียบเทียบคัมภีร์ไบลานหลายเรื่อง ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองเชียงแสน เท่าที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมทั้งแหล่งอื่นๆ เท่าที่ทำได้

หลังจากการสำรวจและศึกษาแล้ว ข้าพเจ้าได้คัดเลือกคัมภีร์ไว้สามเรื่อง ในแต่ละเรื่องจะมีฉบับที่ใช้ปริวรรตและมีฉบับตรวจสอบ (คล้ายกับฉบับปริวรรต ทำหน้าที่สอบทานฉบับปริวรรต) ในการปริวรรต มีเชิงอรรถที่ชี้ถึงข้อความที่แตกต่างกันของแต่ละฉบับ และได้ทำเชิงอรรถอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมให้ชัดเจน คัมภีร์สามเรื่องที่คัดเลือกมา ได้นำมาจัดเรียงลำดับเรื่องโดยพิจารณาจากลำดับเวลา ทำให้หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนต่อเนื่องกันหลายยุคสมัย กล่าวโดยย่อคือ เริ่มตั้งแต่ลาวจงอุปปาติกะลำดับกษัตริย์ราชวงศ์ลาว ประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนสมัยราชวงศ์มังราย และสมัยพม่าปกครอง และจบลงในยุคพื้นฟูบ้านเมืองของเจ้าเจ็ดตน

การศึกษาค้นคว้าและปริวรรตในครั้งนี้ ได้รับการอนุเคราะห์จากสถาบันและส่วนบุคคลหลายฝ่าย ข้าพเจ้าขอขอบคุณ

หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะคุณนิยะดา ทาสุนธุ์ คุณพิมพ์พรรณ ไพบูลย์ห้วงเจริญ คุณเจตบุตร ศิริสัมพันธ์ และสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้บริการค้นคว้าอย่างดียิ่ง ทั้งสองแหล่งนี้

ช่วยทำสำเนาคัมภีร์โบราณจากไมโครฟิล์มให้ข้าพเจ้าเป็นจำนวนมาก Professor Volker Grabowsky มอบสำเนาต้นฉบับคัมภีร์โบราณจากแหล่ง The Richard David Collection ให้ข้าพเจ้าไว้ศึกษา เจ้าวงศ์ถึก ณ เชียงใหม่ ได้มอบทุนเบื้องต้นในการจัดทำต้นฉบับ และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้งบประมาณสนับสนุนเพื่อให้ทำงานสะดวกขึ้น

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร กรุณาตรวจสอบความถูกต้องของผลงานการปริวรรต พระธรรมวิมลโมลี “หลวงพ่อ” วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา ให้ยืมพิบสา และกรุณาตรวจคำศัพท์ “ท่านอาจารย์ประเสริฐ และหลวงพ่อ” ให้ความเมตตาต่อข้าพเจ้าอย่างยิ่ง ดร.บาลี พุทธรักษา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กรุณาปริวรรตและถอดความในส่วนภาษาบาลี ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุบลรัตน์ พันธุมินทร์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ช่วยอธิบายคำศัพท์ภาษาพม่า คุณมนทิดา วงศ์ชะอุ่ม แห่งสำนักพิมพ์อมรินทร์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) ช่วยดูแลการพิมพ์และพิสูจน์อักษร

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ให้ความสว่างทางปัญญาแก่ข้าพเจ้าเสมอมา เนื่องในโอกาสที่ท่านลาออกจากราชการเมื่ออายุครบ ๖๐ ปี ข้าพเจ้าจึงขออุทิศความดีของหนังสือเล่มนี้เป็นเครื่องบูชาพระคุณท่านอาจารย์นิธิ

อาจารย์สมโชติ เหนือ และแม่น้า ให้กำลังใจ และห่วงใยกับการทำงานของข้าพเจ้าซึ่งพยายามเพ่งตัวอักษรจางๆ ที่ถ่ายมาจากไมโครฟิล์ม

สรสวดี อ่องสกุล
แม่เหียะ เชียงใหม่

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

หลักการปริวรรต

วิธีการปริวรรต ด้วยการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาสู่อักษรและวิธีผสมอักษรแบบไทยกลาง ข้าพเจ้าใช้หลักการดังนี้

๑. การปริวรรตอนุโลมตามตัวอักษรและรูปศัพท์ในภาษาไทยกลาง
ตัวพิเศษในอักษรธรรมล้านนาจะปรับใช้อักษรไทยกลาง

๒. พยายามปริวรรตตามต้นฉบับ กรณีภาษาบาลี-สันสกฤต เช่น

ธัมม	จะไม่แก้เป็น	ธรรม
สัทธา	ไม่แก้เป็น	ศรัทธา
จุฬศก	ไม่แก้เป็น	จุลศก

๓. การปริวรรตยึดหลักถ่ายเทียบตัวอักษร ไม่ใช่เสียงอ่าน เช่น

พ่อ	ไม่แก้เป็น	ป้อ
จู่	ไม่แก้เป็น	กู๋

แต่มีข้อยกเว้นคือ

ไพมา	แก้เป็น	ไปมา
------	---------	------

๔. การปรับสระ อนุโลมตามรูปศัพท์ในภาษาไทยกลาง เช่น

พริยา ปรับเป็น พระญา

สระเสียงสั้นเสียงยาว ปรับตามความเหมาะสม

สระไอ "ไ" และ "เ" ใช้ตามความเหมาะสม โดยจะคงต้นฉบับไว้
ตัวอย่างเช่น อะไย จะไม่แก้เป็น อภัย โดยเด็ดขาด เนื่องจากไม่เคย

พบการใช้ "อัย" ในคัมภีร์ไบเบิล

๕. ศัพท์ลำนนาที่มีเสียงพิเศษจะคงไว้ เช่น

แม่ยิง	(ไม่ใช่	แม่หญิง)
หมั่นคง	(ไม่ใช่	มันคง)
เข้า	(ไม่แท้เป็น	ข้าว)
ข้า	(ไม่แท้เป็น	ฆ่า)

๖. ข้อความในวงเล็บเป็นของผู้ปริวรรต

ลักษณะวงเล็บ () ผู้ปริวรรตจัดทำเพื่ออธิบายเพิ่มเติมให้ชัดเจน

ลักษณะวงเล็บ < > บอกเลขหน้าของไบเบิล

สารบัญ

บทนำ บทวิเคราะห์ "พื้นเมืองเชียงใหม่"

๑

ภาคปริวรรต

ตอน ๑ พื้นเมืองเชียงใหม่

๒๓

ลาวจงโอบป่าดึกะ

๒๔

ลาวจงสร้างเวียงและสถาปนาพระพุทธศาสนา

๒๖

ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์ลาว

๓๑

ขุนเทืองและขุนทึ่ง

๓๔

พญาเจือง

๓๕

พญามังรายประสูติ

๔๕

สร้างเวียงเชียงราย

๔๖

ฤๅษีสองตนระบายน้ำออกจากหนองตุง

๔๗

บ้านเมืองเชียงตุงเป็นที่อยู่ของชาวละว้ามาก่อน

๕๑

พญามังรายออกสำรวจบ้านเมืองเชียงตุง

๕๒

พญามังรายสร้างเมืองเชียงตุง

๕๕

พญามังรายรวบรวมบ้านเมือง

๕๙

พญามังรายวางแผนยึดทริภุญไชย

๖๐

พญามังรายยึดครองทริภุญไชย

๖๓

ศึกพญาเบิกและพญายีบา

๖๔

พญามังรายครองเมืองลำพูน

๖๗

สร้างเวียงกุมกามและเวียงเชียงใหม่

๖๘

พญาแสนพสุสร้างเมืองเชียงแสน	๖๔
พญาแสนพสุแต่งตั้งขุนนางในเมืองเชียงแสน	๗๒
การแบ่งเขตแดนภายในเมืองเชียงแสนและกำหนดผู้ครอบครอง	๗๓
สร้างวิหารวัดพระหลวง	๗๗
สร้างวัดป่าสัก	๗๘
พินนาเชียงแสนและพินนาเชียงราย	๘๐
เจ้าน้ำถั่วมครองเมืองเชียงตุงและรบฮ่อ	๘๒
เจ้าน้ำน่านครองเมืองเชียงตุงและรบฮ่อ	๘๕
พญาไชยสงครามครองเงินยางเชียงแสน	๘๖
พญาแสนพสุสร้างเวียงเชียงแสนและกำหนดเขตแดนเมืองเชียงแสน	๘๘
หมื่นเจตตากรองเมืองเชียงแสน	๙๐
ลำดับเจ้าเชื้อสายราชวงศ์มังรายครองเมืองเชียงแสน	๙๑
ขุนนางครองเมืองเชียงแสน	๙๔
สร้างวัดพระแก้วและวัดพระคำ	๙๕
เจ้าสามพระยาส่งเจ้าขุนแสงไปขับไล่ฮ่อออกจากเมืองยอง	๙๘
เมืองยองยอมอ่อนน้อมต่อเชียงใหม่	๙๘
สถาปนาเจ้าขุนแสงเป็นพระญาสุวรรณหำล้านนา	๙๙
นำพระเจ้าทองทิพย์จากจอมทอง เชียงใหม่ ไปดอนแท่น เชียงแสน	๑๐๐
การทำนุบำรุงพุทธศาสนาในเมืองเชียงแสน	๑๐๑
เมืองเชียงแสนสมัยราชวงศ์มังรายตอนปลาย	๑๐๖
เชียงแสนภายใต้การปกครองราชวงศ์ตองอู	๑๐๘
วัดในเมืองเชียงแสน	๑๑๗
เชียงแสนภายใต้การปกครองราชวงศ์ตองอู (ต่อ)	๑๒๑
ศัพทานุกรม	๑๓๑

ตอน ๒ พื้นเมืองเชียงราย เชียงแสน	๑๔๙
ลำดับย่อ กษัตริย์ราชวงศ์ลาวและราชวงศ์มังรายตอนต้น	๑๕๐
พญาแสนพูสร้างเวียงเชียงแสน	๑๕๒
เขตแดนเมืองเชียงแสนสมัยพญาแสนพู	๑๕๓
ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์มังราย (ต่อ)	๑๕๕
ล้านนาภายใต้การปกครองราชวงศ์ตองอู	๑๕๙
ฟ้าสาวัดถิมังทวารครองล้านนา	๑๖๐
นอกเขตลุ่มน้ำปายล้านนา	๑๖๒
ลุ่มน้ำปายล้านนา	๑๖๔
บันทึกย่อเหตุการณ์ระหว่างพ.ศ. ๒๑๙๓ - ๒๒๕๑	๑๖๕
รายได้จากส่วยแบ่ง ๓ ส่วน	๑๖๘
พม่าจัดตั้งหมู่บ้านต่างๆ เป็นกองกำลังยามวิฤกต	๑๖๘
แต่งตั้งเจ้าเมืองน่าน	๑๖๙
แยกการปกครองเชียงแสนออกจากเชียงใหม่	๑๖๙
เกิดศึกสงครามทั่วไปในล้านนา	๑๗๐
พม่ายกทัพมาปราบเชียงใหม่	๑๗๒
ส่วยเชียงแสนสมัยพม่าปกครอง	๑๗๔
พญาแพร่มังไซและพญาองอ้ายกองสวามิภักดิ์สยาม	๑๗๖
ชุดเหมืองรอบเวียงเชียงแสน	๑๗๘
ราชาจอมหงถูกนำตัวไปอังวะ	๑๗๘
สงครามขับไล่พม่าออกจากเชียงแสน	๑๗๙
เขตแดนเมืองเชียงแสนสมัยพม่าปกครอง	๑๘๐
การจัดเก็บภาษีสมัยพม่าปกครอง	๑๘๔
สร้างวัดป่าสัก	๑๘๕
ทานผลประโยชน์ให้วัดป่าสัก	๑๘๘
ที่มาของชื่อ "แสนพู"	๑๙๐

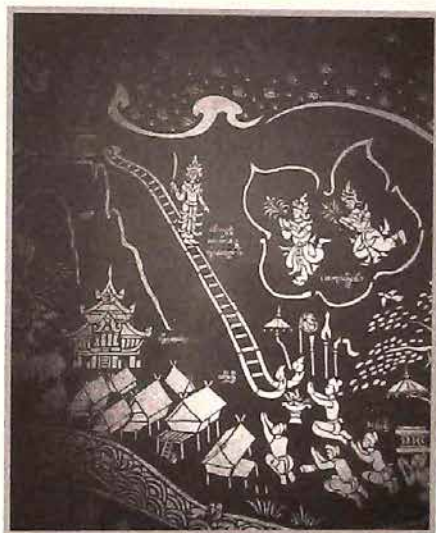
พญาคำฟูครองล้านนา	๑๙๑
ท้าวแสนเมืองมาและท้าวสามประหยาสร้างพระเจ้าตนหลวง	๑๙๑
สร้างวัดพระครู	๑๙๓
เขตแดนที่ตั้งตาแหลวขุดบ่อเหล็ก	๑๙๖
สร้างวัดพระคำและวัดพระแก้ว	๑๙๗
ตลุนมินแต่งตั้งขุนนางและกัลปนาที่ดินให้วัดตามจารีตเดิม	๑๙๙
สร้างวิไชยอาราม	๒๐๐
หนังสือพื้นเมืองเชียงราย	๒๐๒
เครื่องสูงสมัยพม่าปกครอง	๒๐๔
พินนาและเขตแดนเมืองเชียงราย	๒๐๕
ฟ้าสุโทปราบล้านนา	๒๐๗
ต้นตระกูลเจ้าเมืองเชียงราย	๒๐๘
การปกครองเมืองเชียงราย	๒๑๐
ลำดับผู้กินเมืองเชียงราย	๒๑๑
ศัพทานุกรม	๒๑๓
 ตอน ๓ คำมะเกล่าเมืองเชียงแสน	 ๒๒๔
เมืองเชียงแสนในสมัยพม่าปกครอง	
(พญาทานครองเมืองเชียงแสน)	๒๒๖
เจ้าฟ้างามครองเมืองเชียงแสนและแต่งตั้งสมณศักดิ์	๒๒๗
การทำนุบำรุงพุทธศาสนา	๒๒๘
ลือ แม่น มารบเชียงแสน	๒๒๙
พญาองค์คำโถมตีเชียงแสน	๒๓๐
ลาวโถมตีเชียงแสน	๒๓๑
แกวมารบเชียงแสน	๒๓๑
พม่ายกทัพมาล้อมเชียงใหม่	๒๓๒

กษัตริย์พม่าแต่งตั้งเจ้าคำปัวกินเมืองเชียงแสนเชียงราย	๒๓๓
พม่าตีเมืองเชียงใหม่แตกเป็นครั้งที่ ๓	๒๓๔
ทิพย์ช้างครองเมืองลำปาง	๒๓๕
พม่ายกทัพมารบเมืองลำพูนและเลยไปรบอยุธยา	๒๓๕
เจ้าคำปัวเจ้าเมืองเชียงแสนหนีไปพึ่งฮ่อ	๒๓๖
พม่าตั้งเจ้าใหม่หน่อคำเป็นเจ้าพันนาขวา	๒๓๗
พม่าไปรบลาวล้านช้างและเวียงจันทน์	๒๓๗
ทำนุบำรุงพุทธศาสนา	๒๓๘
พม่ารบกับฮ่อ	๒๓๘
พญาจำบ้านสวามิภักดิ์สยาม	๒๓๙
พระยาสุรสีห์ตีเมืองเชียงแสนลำเว็จ	๒๔๐
พระยาสุรสีห์ถอยจากเมืองเชียงแสน เชียงราย	๒๔๐
พระเจ้ากาวิละกวาดครัวเชียงแสน	๒๔๒
พม่าปกครองเชียงแสน	๒๔๒
เมืองเชียงแสนแตก	๒๔๓
พม่าล้อมเวียงป่าซาง	๒๔๔
สงครามทำให้ชาวเชียงแสนหนีออกจากเมือง	๒๔๕
กองทัพล้านนายกไปรบกับพม่าที่เชียงแสน	๒๔๖
นำคัมภีร์พุทธศาสนาจากเชียงแสนไปอังวะ	๒๔๖
ราชาจอมหงถูกจับตัวส่งไปอังวะ	๒๔๗
กษัตริย์พม่าประจานเครื่องสูง	๒๔๙
ราชาจอมหงมาครองเมืองสาต	๒๕๐
จับราชาจอมหงและกวาดครัวเชียงตุงมาเชียงใหม่	๒๕๑
กองทัพของลาว ไทย และล้านนาร่วมกันรบพม่าที่เมืองเชียงแสน	๒๕๒
กองทัพลาวตีเมืองเชียงแสนของพม่า	๒๕๒
ลาวตีเชียงแสนไม่ได้ ถอยหนีไป	๒๕๔

กองทัพเจ้าเจ็ดตนตีเมืองเชียงแสนแตก	๒๕๔
กวาดครัวเมืองยอง เมืองกาย	๒๕๖
ตั้งเมืองลำพูนดงเก่า	๒๕๖
กวาดครัวสิบสองพันนา	๒๕๗
พระยาธรรมลังกาครองเมืองเชียงใหม่	๒๕๘
คำทำนายเกี่ยวกับเมืองเชียงแสน	๒๕๘
ศัพทานุกรม	๒๖๐
 บรรณานุกรม	 ๒๖๓
ดัชนีค้นคำ	๒๖๘

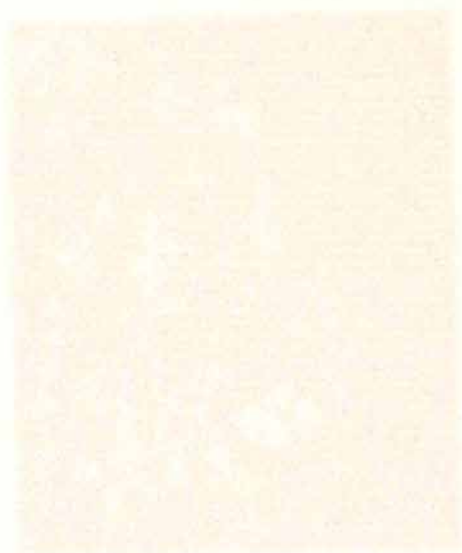
ชุด ประชุมพงศาวดารฉบับราชนิพนธ์

พื้นเมืองเชียงใหม่

สร้อยดี อ่องสกุล ปวิวรรต
ตรวจสอบ และวิเคราะห์

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

By SAMUEL JOHNSON
Author of the
"Dictionary of the English Language"

บทนำ

บทวิเคราะห์ “พื้นเมืองเชียงแสน”

ดินแดนล้านนาอุดมไปด้วยตำนานจำนวนมากหลายเรื่อง เช่น ตำนานมูลศาสนา ตำนานจามเทวีวงศ์ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ตำนานพระธาตุลำปางหลวง ฯลฯ เป็นต้น ตำนานหลายเรื่องได้มีผู้ปริวรรตและศึกษาแล้ว ประเด็นคือ ทำไมข้าพเจ้าเลือกศึกษาตำนานเมืองเชียงแสน หรือ "พื้นเมืองเชียงแสน" ทั้งๆที่ในล้านนามีตำนานให้ศึกษามากมาย

ประการแรก ความสำคัญของเมืองเชียงแสนต่อประวัติศาสตร์ล้านนา ด้วยโครงสร้างดินแดนล้านนาประกอบด้วยแอ่งที่ราบใหญ่สองแห่งคือ แอ่งเชียงราย ซึ่งตั้งอยู่ตอนเหนือของล้านนา มีเมืองเชียงแสนเป็นศูนย์กลาง และแอ่งเชียงใหม่ - ลำพูน ซึ่งตั้งอยู่ตอนใต้ของล้านนา มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง ทั้งสองแอ่งเป็นแกนหลักของล้านนา ที่มีความสำคัญเคียงคู่กัน ดังพบในสมัยราชวงศ์มังราย (เฉพาะตอนต้น) กษัตริย์ล้านนาจะประทับที่เมืองเชียงแสน ครั้นต่อมาก็ยกให้เป็นเมืองของเจ้าอุปราช ส่วนในสมัยพม่าปกครองจะชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะพม่าแยกปกครองเชียงแสนออกมาจากเชียงใหม่ และใช้เชียงแสนเป็นศูนย์กลางการปกครองล้านนาตอนเหนือ นอกจากนั้น เชียงแสนเป็นถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทยวนซึ่งเป็นรากเหง้าของสังคมและวัฒนธรรมล้านนา หากมีการศึกษาค้นคว้าตำนานเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนอย่างจริงจัง คาดว่าจะช่วยให้เข้าใจลักษณะเฉพาะของล้านนา

ประการที่สอง เชียงแสนเป็นดินแดนที่มั่งคั่งด้วยนิทานและตำนาน ดังพบตำนานเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนมีมากมายหลายเรื่อง เช่น ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ ตำนานสิงหนวัติกุมาร และตำนานพระธาตุดอยตุง เป็นต้น สันนิษฐานว่าเชียงแสนคงเป็นแหล่งผลิตงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในล้านนา จากประสบการณ์ของข้าพเจ้าได้อ่านคัมภีร์ใบลานและพับสาที่เก็บไว้ตามแหล่งต่างๆ ในประเด็นเกี่ยวกับตำนานของเมืองต่างๆ ในเขตล้านนา พบว่า เมืองเชียงแสน เชียงใหม่ และน่าน เป็นเมืองที่มีผลงานการเขียนตำนานของตนไว้มากมาย คือมีทั้งตำนานเมือง หรือ "พื้น" ตำนานพระธาตุ และตำนานปกิณกะ

ข้อสังเกต การศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนามักไม่ให้ความสำคัญกับเมืองเชียงแสนเท่าที่ควร อาจเพราะข้อจำกัดของหลักฐานที่ใช้เป็นหลักในการศึกษา คือ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี และฉบับอื่นๆ ที่มีเนื้อความคล้ายกัน) มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองเชียงแสนและเมืองต่างๆ ในเขตล้านนาตอนเหนือ "กลุ่มลุ่มน้ำโขง" อ่อนด้อย ทำให้ไม่เห็นความสำคัญของเมืองเชียงแสนที่มีต่อประวัติศาสตร์ล้านนา ที่เป็นเช่นนี้ เพราะตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่เขียนภายใต้กรอบความคิดของชาวเชียงใหม่ ข้าพเจ้าหวังว่า "พื้นเมืองเชียงแสน" จะช่วยแก้ไขข้อจำกัดข้างต้นได้ เนื่องจากมีศูนย์กลางการเขียนอยู่ที่เชียงแสน ย่อมสะท้อนมุมมองจากเชียงแสน

เท่าที่ผ่านมา ผลงานปริวรรต/แปลตำนานต่างๆ ที่เกี่ยวกับเมืองเชียงแสน แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม

กลุ่มแรก ตำนานที่มีเนื้อหาเล่าย้อนอดีตกาลอันไกลโพ้น ซึ่งไม่อาจกำหนดระยะเวลาให้ชัดเจนได้ รวมทั้งไม่อาจกำหนดระยะเวลาที่เขียนและผู้เขียน ตำนานประเภทนี้ยากแก่การนำมาใช้เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ได้แก่ ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำและตำนานสิงหนวัติ ตำนานแรกมีการเผยแพร่ในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๗๒ มีเนื้อหากล่าวถึงอาณาจักรขอมขยายอำนาจขึ้นมาสร้างเมืองสุวรรณโคมคำซึ่งตั้งอยู่ในเขตเชียงแสน ต่อมาเมืองนี้สลายเพราะจมน้ำโขง ตำนานหลังเป็นตำนานที่แพร่หลายมาก พบเป็นคัมภีร์ใบลานตามวัดต่างๆ เสมอ เนื้อหากกล่าวถึงการอพยพของคนไทกลุ่มหนึ่งนำโดยเจ้าชายสิงหนวัติลงมาตั้งเมืองในเขตเชียงแสน เรียกชื่อว่า เวียงโยนก หรือเวียงโยนกนาคนาคพันธุ์ หรือโยนกนาคนคร เมืองนี้มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมาหลายพระองค์ ในที่สุดตำนานก็กล่าวว่า เมืองล่มจมน้ำเป็นหนองน้ำ และชาวบ้านได้ตั้งเวียงปรึกษาขึ้นมา ตำนานแต่ละฉบับมีโครงเรื่องเดียวกัน แต่รายละเอียดอาจต่างกันไปบ้าง และใช้ชื่อหลายอย่าง เช่น ตำนานช้างแสน ตำนานโยนกนาคนาคพันธุ์สิงหนวัติกุมาร ตำนานโยนก-

นาคนครไชยบุรีศรีช้างแสน ดำเนินสิงหนวัติ (หรือดำเนินสิงหนวัติกุมาร หรือดำเนินสิงหนติ) ดำเนินเมืองเชียงแสน เป็นต้น เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ข้าพเจ้าขอเรียกดำเนินที่เนื้อหาจบลงหลังจากตั้งเวียงปรีกษาว่า ดำเนินสิงหนวัติ เนื่องจากสาระหลักเน้นบทบาทของสิงหนวัติและเชื้อสาย^๑

กลุ่มสอง ดำเนินที่มีเนื้อหาสมัยประวัติศาสตร์ หรือมีเนื้อหาสืบเนื่องจากสมัยก่อนประวัติศาสตร์เข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นดำเนินเมือง หรือ "พื้น" คือเน้นเรื่องราวของบ้านเมืองและลำดับกษัตริย์ราชวงศ์ต่างๆ ที่ต่อเนื่องกันมา เนื้อหาจะเริ่มตั้งแต่ลวงจังกราชโอบปาติกะ จากนั้นเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ตามลำดับ บางตอนก็คัดลอกดำเนินหรือเรื่องเล่าในท้องถิ่นหลายเรื่องผนวกเข้ามา และเนื้อหาจะจบลงในสมัยล้านนาพื้นฟูบ้านเมือง (รัตนโกสินทร์ตอนต้น) อย่างไรก็ตาม ดำเนินในกลุ่มนี้มีความหลากหลาย กล่าวคือ บางฉบับมีเนื้อหาต่อเนื่องหลายยุคสมัย บางฉบับมียุคสมัยเดียว มักมีเนื้อความสั้น ประกอบด้วยศักราชและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดำเนินกลุ่มนี้

^๑ ข้าพเจ้าเห็นว่า ดำเนินสิงหนวัติกุมาร ซึ่งกรมศิลปากรพิมพ์รวมเล่มในประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๑ นั้น (ดู ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓ หน้า ๕๓-๑๔๗ ประกอบ) เป็นชื่อที่ผู้แปล / กรมศิลปากรตั้งไม่เหมาะสม เพราะไม่ตรงกับเนื้อหาส่วนใหญ่หรือสาระหลัก เนื่องจากเนื้อหาของดำเนินสิงหนวัติอยู่ระหว่างหน้า ๕๓-๕๔ เท่านั้น (หน้า ๑-๕๒ เป็นพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน) เนื้อหาตอนหลังตั้งแต่นำหน้า ๕๔-๑๔๗ (เป็นเนื้อหาส่วนใหญ่) กล่าวถึงประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสนตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ลวงจังกราชโอบปาติกะลำดับเหตุการณ์ จนจบลงในสมัยพม่าปกครอง เมื่อองค์กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ได้จากการศึกษา ข้าพเจ้าพบเนื้อหาตอนหลัง (หน้า ๕๔-๑๔๗) คล้ายกับคัมภีร์ใบลานหลายฉบับ ซึ่งคัดลอกเนื้อหาตั้งแต่ลวงจังกราชโอบปาติกะเรื่อยมา โดยใช้ชื่อว่า ดำเนินเมืองเชียงแสน หรือพื้นเชียงแสน

น่าสนใจว่า ดำเนินสิงหนวัติได้รับความสนใจมาก เพราะมีผลงานปริวรรต / แปลหลายเล่ม ดังเช่น ดำเนินสิงหนติโยนกชัยบุรีศรีเชียงแสน (สงวน ไรตีสุขรัตน์, ๒๕๑๕) ดำเนินสิงหนวัติกุมาร ฉบับสอบค้นของมานิต วัลลิโภดม (๒๕๑๖) ดำเนินเมืองเชียงแสน (อุทุม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๒๘) ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, บรรณเกียร, ๒๕๓๘) ดำเนินโยกนาคนครไชยบุรีศรีช้างแสน (สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๒๕๔๓) เป็นต้น

มีการปรีวรตกันบ้าง แต่ไม่มากเท่ากลุ่มแรก^๒

กลุ่มสาม ตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือตำนานฝ่ายวัด ประกอบด้วย ตำนานพระธาตุดอยตุง และตำนานถ้ำปุม ถ้ำปลา ถ้ำเปลวปล่องฟ้า ตำนานพระธาตุดอยตุงมีการนำเสนอตามแบบตำนานพุทธศาสนา คือ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าเสด็จมาดอยตุงและมีพุทธทำนาย การอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุบนดอยตุง ประวัติและการทำนุบำรุงพระธาตุดอยตุง^๓ ส่วนตำนานถ้ำปุม ถ้ำปลา ถ้ำเปลวปล่องฟ้า ก็มีรูปแบบเป็นตำนานพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน คือ กล่าวนำด้วยพระพุทธเจ้าเสด็จมา และกษัตริย์ล้านนาเสด็จมาทำนุบำรุงถ้ำในฐานะที่เป็นปูชนียสถานสำคัญ^๔

กลุ่มสี่ ตำนานปกิณฑกะ มีลักษณะเป็นตำนานเบ็ดเตล็ด เกิดจากนิทาน/ตำนานท้องถิ่นที่กระจายตามที่ต่าง ๆ ตำนานกลุ่มนี้มีเนื้อหาสั้น ขำพเจ้าเห็นว่า นิทาน/ตำนานเล็กๆ หรือเบ็ดเตล็ดคงจะสูญหายไปมาก เพราะอาจเป็นเรื่องเล่าในท้องถิ่นที่ไม่ได้รับการจดบันทึก นิทาน/ตำนานแบบนี้ อาจแยกนำเสนอต่างหาก หรือถูกนำมาเรียบเรียงอยู่ในตำนานพระธาตุ หรือตำนานเมือง ซึ่งเป็นตำนานที่มีเนื้อความยาว ดังพบ ตำนานเมืองได้อ้างถึงตำนานปกิณฑกะและนำข้อมูลของตำนานปกิณฑกะมาเรียบเรียงไว้ ตัวอย่างเช่น พื้นเมืองเชียงราย เชียงแสน (ลาน ๓๒) อ้างถึง การนำตำนานเกี่ยวกับดินแดนในเขตแม่น้ำโขงด้านใต้ (พื้นของใต้) มาถวายให้พม่า เมื่อต้องการรู้เขตแดนเมืองเชียงแสน ดังความว่า "...อาชญาพระญาหลวงมังเพียะชะแพกปลงกรุณาหื้อไปถามผู้เฒ่าผู้แก่ อันรู้ปักแดนปักแคว้นในเมืองเชียงแสนชูแห่ง

^๒ ตำนานกลุ่มสอง เช่น พื้นเมืองเชียงราย เชียงแสน เชียงใหม่ (ประเสริฐ ณ นคร, ๒๕๓๙) พื้นเมืองเชียงราย (สรัสวดี อ๋องสกุล, ๒๕๓๖)

^๓ ตำนานพระธาตุดอยตุง มีการปรีวรต/แปลแล้ว ๒ เล่ม ได้แก่ ประวัติพระธาตุดอยตุง (อันส์ เพนธ์, บรรณาธิการ, ๒๕๓๖) ตำนานพระธาตุดอยตุง เชียงราย ในหนังสือประชุมตำนานล้านนาไทย (สงวน โชติสุขวัฒน์, ๒๕๑๕)

^๔ uralละเอียดของตำนานถ้ำปุม ถ้ำปลา ถ้ำเปลวปล่องฟ้า ในประวัติพระธาตุดอยตุง

ซูที่...โสการมอยู่บ้านของใต้เอาพื้นของใต้ที่หมื่นพื่อนมาถวาย..."

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบตำนาน ๔ กลุ่มดังกล่าวแล้ว พบข้อสังเกตประการแรก ตำนานกลุ่มหนึ่งคือสิงหนวัติ มีข้อจำกัดต่อการนำไปใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นเรื่องที่มีการศึกษากันมาก ผลงานปริวรรตซ้ำซ้อนกันหลายท่าน และมีข้อจำกัด ยังไม่มีผู้ใดศึกษาและสอบชำระเปรียบเทียบตำนานสิงหนวัติหลายๆ ฉบับเพื่อให้ได้ฉบับที่บกพร่องน้อยที่สุด ผู้ที่ทำต่อมาก็ไม่ได้ทบทวนผลงาน ลักษณะและวิธีการทำงานของผู้ที่ทำมาก่อน

ประการที่สอง ตำนานกลุ่มสอง มีเนื้อหาเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่อง มิใช่ยุคนิทานปรัมปราดังตำนานสิงหนวัติแล้ว หลักฐานต่างๆ ย่อมมีคุณค่าต่อการศึกษาศาสตร์ล้านนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบกับตำนานกลุ่มนี้ยังอยู่ในรูปคัมภีร์ใบลานเป็นจำนวนมาก แต่ผลงานปริวรรตยังมีน้อย

ประการที่สาม ตำนานพระธาตุดอยตุง ตำนานถ้ำปุม ถ้ำปลา ถ้ำเปลาปล่องฟ้า ในหนังสือประวัติพระธาตุดอยตุง เป็นตำนานที่มีเนื้อความสมบูรณ์ในตัวเองแล้ว ประกอบกับต้นฉบับที่นำมาปริวรรตได้รับการคัดเลือกอย่างมีมาตรฐาน ส่วนตำนานปกิณกะในกลุ่มสี่ น่าสนใจเช่นเดียวกับกลุ่มสอง แต่ค่อนข้างหาต้นฉบับยาก

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงมุ่งศึกษาด้านในกลุ่มสองและกลุ่มสี่ และเลือกปริวรรตตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ โดยให้ความสำคัญตั้งแต่กำเนิดลาวจงหรือลวจังกราช เป็นต้นมา เนื่องจากสืบเนื่องกับยุคประวัติศาสตร์ของราชวงศ์มังราย

หนังสือเรื่อง "พื้นเมืองเชียงใหม่ " เป็นผลงานการปริวรรตตำนานเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่ ๓ เรื่อง แต่ละเรื่องมีที่มาจากแหล่งต่างกัน เนื่องจากข้าพเจ้าพยายามคัดเลือกคัมภีร์ใบลานฉบับที่ดีที่สุด เพื่อนำมาปริวรรต จึงทำการสำรวจและศึกษาเปรียบเทียบหาต้นฉบับซึ่งเก็บรักษาไว้ตามแหล่งต่างๆ

ผลจากการสำรวจและศึกษาพบว่า มีตำนานน่าสนใจ ๓ เรื่อง ในแต่ละเรื่อง ข้าพเจ้ากำหนดให้มีฉบับปริวรรต (ฉบับที่ดีที่สุด) และมีฉบับตรวจสอบการปริวรรต (มีเนื้อความคล้ายกัน ทำหน้าที่สอบทานฉบับปริวรรต) ในการปริวรรตมีเชิงอรรถชี้ถึงข้อความที่แตกต่างกันของแต่ละฉบับ และได้ทำเชิงอรรถอธิบายเนื้อหาเพิ่มเติมให้ชัดเจน ช่วยให้เข้าใจง่ายและสะดวกต่อการนำหลักฐานไปใช้

ตำนาน ๓ เรื่องที่คัดเลือกมา ได้นำมาจัดเรียงตามลำดับเวลา ทำให้หนังสือเรื่อง "พื้นเมืองเชียงแสน" เป็นตำนานว่าด้วยประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงแสนที่มีความต่อเนื่องกันหลายยุคสมัย โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้ ตอน ๑ ตำนานเรื่อง "พื้นเมืองเชียงแสน" ตอน ๒ ตำนานเรื่อง "พื้นเมืองเชียงราย เชียงแสน" ตอน ๓ ตำนานเรื่อง "คำมะเกล้าเมืองเชียงแสน" รายละเอียดจะกล่าวต่อไป

ตอน ๑ "พื้นเมืองเชียงแสน" ต้นฉบับเป็นของหอสมุดแห่งชาติ เลขที่ ๔๕๑/๓ คัดลอกพ.ศ. ๒๔๓๔ คัมภีร์ใบลานฉบับนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพมอบให้หอสมุดแห่งชาติ มี ๑๕๖ หน้าลาน (๑ ผูก) มีเนื้อความคล้ายกับตำนานสิงหนวัติกุมาร ในหนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๖๑^๔ (ตอนปลายระหว่างหน้า ๔๔-๑๔๗) (ดูฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๓) เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติแปลไว้เมื่อพ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นงานแปลที่มีข้อผิดพลาดมาก ตัวอย่างเช่น ตั้งไก่อ (หมายถึงการไปจับไก่อป่า) แปลเป็น ตั้งค่าย เมืองฝาง แปลเป็น เมืองขวาง ตัดลำ (หมายถึงตัดผม) แปลเป็น ตัดลาก ปลาเยียน (ปลาไหล) แปลเป็น ปลาตะเพียน เป็นต้น

^๔เป็นผลงานแปลของนักภาษาโบราณรุ่นแรก มีลักษณะและวิธีการทำงานต่างกับนักวิชาการรุ่นหลัง เช่น ไม่ได้ระบุที่มาของต้นฉบับ ไม่มีการเปรียบเทียบกับฉบับอื่นๆ การทำเชิงอรรถอธิบายเพิ่มเติมอย่างละเอียด รวมทั้งความกตัญญูที่ตำนาน

เนื้อหาของ "พื้นเมืองเชียงแสน" กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของ บ้านเมืองเชียงแสน เริ่มจากลาวจง หรือลวจังกราชโอปปาติกะ ลาวจงสร้าง เวียงและสถาปนาพระพุทธศาสนา ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์ลาว (เน้นขุนเทือง ขุนทึงและพญาเจือง) พญามังรายประสูติ การสร้างและรวบรวมบ้านเมือง ของพญามังราย พญาแสนพูสร้างเมืองเชียงแสน การแบ่งเขตแดนและ ปกครองเมืองเชียงแสน การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เมืองเชียงแสนใน สมัยราชวงศ์มังราย และจบเรื่องลงในสมัยพม่าปกครองเมืองเชียงแสน (พ.ศ. ๒๒๗๑/๑๗๒๘)

"พื้นเมืองเชียงแสน" ที่ข้าพเจ้านำมาศึกษาและปริวรรตเป็นคัมภีร์ใบลาน ฉบับสำเนา คัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙^๖ คาดว่าต้นฉบับเดิมคงไม่มีแล้ว และฉบับที่นำมาตรวจสอบก็เป็นฉบับคัดลอกเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานว่าฉบับคัดลอกอาจจะไม่แตกต่างกับต้นฉบับเดิมมากนัก คัมภีร์ ฉบับนี้ไม่ปรากฏชื่อผู้คัดลอก (พ.ศ. ๒๔๓๙) และไม่ทราบว่าผู้แต่งตำนาน เรื่องนี้เป็นใคร เพราะผู้แต่งไม่บอกชื่อ ซึ่งเป็นลักษณะของการเขียนตำนาน โดยทั่วไป แต่เนื้อหาของตำนานสะท้อนว่าผู้แต่งเป็นพระภิกษุชาวเชียงแสน ได้เขียนตำนานเรื่องนี้ที่เมืองเชียงแสน เมื่อวิเคราะห์สำนวนภาษาและลักษณะ การนำเสนอของตำนานฉบับนี้ มีข้อบ่งชี้ว่างานเขียนชิ้นนี้เขียนสองสมัย เนื่องจากพบความแตกต่างกันระหว่างการแต่งตอนต้นและการแต่งตอนปลาย การแต่งตอนต้นมีเนื้อหาประมาณ ๗๗ เปอร์เซ็นต์ ตรงกับสมัยยุคทองล้านนา

^๖ คัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่ที่นำมาศึกษากันมักคัดลอกในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พื้นเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด คัดลอก/จาร พ.ศ. ๒๓๖๔ (รัชกาลที่ ๒) ตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่ ฉบับวัดพระงาม พ.ศ. ๒๓๙๗ (รัชกาลที่ ๔) ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์ ฉบับวัด เมฆังกราวาส จังหวัดแพร่ พ.ศ. ๒๔๓๒ (รัชกาลที่ ๕) ตำนานพื้นเมืองเชียงใหมฉบับจ.ศ. ๑๒๘๘ พ.ศ. ๒๔๖๕ (รัชกาลที่ ๗) เป็นต้น การปริวรรตงานชิ้นนี้ได้ใช้คัมภีร์ใบลานเรื่อง ตำนานพื้นเมืองเงินยางเชียงแสน ต้นฉบับเป็นของวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา มี ๑๐๔ หน้าลาน และพับหนังสือ หรือพับสา เรื่อง พื้นตำนานเมืองเชียงแสนผูกถ้วน ๓ ของพญา หลวงพินิจอักษร เมืองพะเยา ต้นฉบับอยู่ที่วัดศรีโคมคำ เป็นฉบับตรวจสอบการปริวรรต